

# گزارش وضعیت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر در جمهوری اسلامی ایران

براساس اولین دور از بررسی‌های نظام مراقبت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر

تدوین:

دکتر علی رضا دلاوری

دکتر سیامک عالیخانی

دکتر فرشید علاءالدینی

زیر نظر:

دکتر محمد مهدی گویا

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

معاونت سلامت

مرکز مدیریت بیماری‌ها

اداره‌ی مراقبت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر

گزارش وضعیت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر در جمهوری اسلامی ایران / تدوین: علی‌رضا دلاوری، سیامک عالیخانی و  
فرشید علاءالدینی؛ زیر نظر: محمدمهدی گویا [برای] وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت سلامت، مرکز  
مدیریت بیماری‌ها. —

تهران: مرکز نشر صدا، ۱۳۸۴.

۱۳۲ ص.

ISBN: 964-359-197-2

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.

۱. گزارش وضعیت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر در جمهوری اسلامی ایران. الف. دلاوی، علی‌رضا، عالیخانی. سیامک:  
ایران. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. مرکز مدیریت بیماری‌ها. ج. عنوان.

۶۱۶/۱۲۳۷

ح ۸۵/س ۶۸۵ RC

۸۴-۴۰۶۸۸ م

کتابخانه ملی ایران

مرکز مدیریت بیماری‌ها

تلفن: ۸۸۵۵۳۴۲۹ و ۸۸۵۵۳۴۰۳ - دورنگار: ۸۸۷۱۳۶۵۳

مرکز نشر

تدوین: دکتر علی‌رضا دلاوری - دکتر سیامک عالیخانی - دکتر فرشید علاءالدینی

زیر نظر: دکتر محمدمهدی گویا

خدمات چاپ و نشر: مرکز نشر صدا

ویراستار ادبی: مهری تقی‌پور

طرح روی جلد: الهه سبزه‌پوشان

صفحه‌آرا: لیلا پورفولادی

نوبت چاپ: اول (۱۳۸۴)

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

ISBN: 964-359-197-2

شابک: ۹۶۴-۳۵۹-۱۹۷-۲

«حق چاپ برای مرکز مدیریت بیماری‌ها محفوظ است.»

## فهرست

| صفحه | عنوان                      |
|------|----------------------------|
| ۹    | پیش‌گفتار                  |
| ۱۱   | مقدمه                      |
| ۱۴   | اهداف                      |
| ۱۴   | هدف کلی                    |
| ۱۴   | اهداف اختصاصی              |
| ۱۴   | پرسش‌نامه                  |
| ۱۵   | سبک‌شناسی و روش کار        |
| ۱۶   | فهرست جدول‌ها              |
| ۱۷   | فهرست نمودارها             |
| ۲۰   | ۱. نتایج                   |
| ۴۵   | ۲. مقایسه‌ی نتایج استان‌ها |
| ۱۰۳  | منابع                      |
| ۱۰۵  | ضمیمه                      |



## سپاسگزاری

اولین دور از بررسی‌های نظام مراقبت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر. حاصل مطالعه، همفکری و همکاری جمعی زیادی از کارشناسان و خبرگان نظام سلامت کشور و کارکنان برخی سازمان‌های دیگر است. هر یک از افراد و سازمان‌های زیر که به‌دلیل گسترده‌ی بزرگ کار ذکر نام تکتک این عزیزان مقدور نیست، در طراحی و استقرار این نظام و تهیه‌ی گزارش حاضر با حمایت‌های فکری، فنی، مالی و معنوی خود نقشی مهم ایفا کرده‌اند که لازم است از ایشان صمیمانه سپاسگزاری شود.

### آقایان:

- ◀ دکتر فریدون عزیزی
- ◀ دکتر باقر لاریجانی
- ◀ دکتر کاظم محمد
- ◀ دکتر محمداسماعیل اکبری
- ◀ دکتر افشین صفایی
- ◀ دکتر محسن نقوی
- ◀ دکتر مجید توکلی
- ◀ دکتر محمد زارع
- ◀ دکتر محمد عباسی
- ◀ دکتر علی‌رضا مغیثی
- ◀ دکتر مهدی نورایی
- ◀ حسین قانع
- ◀ دکتر محمدجواد کاویانی
- ◀ دکتر سعید مهدوی

### خانم‌ها:

- ◀ علیّه حجت‌زاده
- ◀ دکتر ناهید رضی
- ◀ زینب یزدانی
- ◀ ثریا بجانی
- ◀ آزاده درمیانی
- ◀ فهیمه مرادپور
- ◀ مرضیه نامی

◀ تمام رؤسای اداره‌ها و کارشناسان حوزه‌ی معاونت بیماری‌های غیرواگیر و اداره‌ی امور عمومی مرکز مدیریت بیماری‌ها

◀ تمام رؤسا، معاونان بهداشتی، مدیران گروه مبارزه با بیماری‌ها، کارشناسان امور آزمایشگاه‌های حوزه‌ی بهداشت و درمان و سایر کارکنان محترم دانشگاه‌ها/ دانشکده‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی کشور که در امور گردآوری و پردازش داده‌ها و پشتیبانی عملیات بررسی مشارکت داشته‌اند.

- ◀ تمام کارشناسان و کارشناسان مسئول بیماری‌های غیرواگیر در حوزه‌ی معاونت بهداشتی دانشگاه‌ها/دانشکده‌های علوم پزشکی که بیشترین سهم در عملیاتی‌شدن این برنامه را در استان‌ها برعهده داشتند.
  - ◀ اداره‌ی کل حراست وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
  - ◀ اداره‌ی کل جغرافیایی و کدگذاری پستی شرکت پست جمهوری اسلامی ایران و اداره‌های تابعه در استان‌ها
  - ◀ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
  - ◀ نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران
  - ◀ نمایندگی سازمان بهداشت جهانی در ایران
- همچنین به‌این وسیله از دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی کردستان که در انتشار این گزارش همکاری نموده‌است تشکر و قدردانی می‌شود.

## پیش‌گفتار

می‌توان بیماری‌ها را براساس قابلیت انتقال به دو گروه واگیر و غیرواگیر تقسیم کرد. بیماری‌های غیرواگیر که گاه از مهم‌ترین آنها با عنوان بیماری‌های مزمن یاد می‌شود، اینک حدود ۴۳٪ بار بیماری‌ها را دربر می‌گیرند و با روندی فزاینده درحال اشغال جایگاه نخست در فهرست بار بیماری‌ها هستند. این رقم از بار ناشی از سوانح و حوادث که پیامدهای غیرواگیر دارند جدا است.

هرچند ممکن است اطلاعات مربوط به بار برخی از بیماری‌های غیرواگیر در دسترس باشد، ولی آگاهی از توزیع عوامل خطر آنها در جامعه ضروری و برای طراحی برنامه‌های پیشگیری و کنترل کشورها لازم است. این اطلاعات آینده‌ی بار بیماری‌ها را پیش‌بینی می‌کنند و لازم است به شیوه‌ای تهیه‌شده و انتشاریابد که با موفقیت تصویب سیاست‌های مرتبط را هدایت‌کنند. سازمان بهداشت جهانی رویکرد گام‌به‌گام به مراقبت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر را برای یاری کشورهای درحال توسعه در جهت دستیابی به نمایی از این عوامل خطر ابداع و توصیه کرده‌است. این ابتکار بر گردآوری مستمر مقادیر اندک از اطلاعات با کیفیت خوب تمرکز دارد که سه گام آن از پرسشگری با پرسش‌نامه تا تکمیل اطلاعات با سنجش‌های جسمی و آزمایشگاهی تعریف می‌شود.

اطلاعات مربوط به نیازهای جمعیت باید به شیوه‌ای تهیه‌شده و انتشاریابد که سیاستگذاری‌های سطح ملی را به تمهید اقدام‌هایی عینی ترغیب‌کنند. سیاستگذاران باید از روند کشوری تغییرات عوامل خطر، مشکلات و اقدام‌های مداخله‌ای هزینه - اثربخش پیشگیری و کنترل بیماری‌های غیرواگیر آگاه‌شوند. شیوه‌های ارتباطی برای تأثیر بر سیاستگذاران شامل استفاده از رسانه‌ها، شناسایی و درگیر ساختن رهبران جامعه و نیز سایر اعضای صاحب نفوذ در اجتماع که می‌توانند پیام‌ها را در لایه‌های مختلف جامعه پخش‌کنند و یا برگزاری جلسه‌های رودررو با آنها می‌شود.

برنامه‌ی مراقبت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر در ایران پس از قریب به ۲ سال مطالعه و آزمون، ظرفیت‌سازی و جلب حمایت همه‌جانبه در سال ۱۳۸۳ و با همت دانشگاه‌ها/ دانشکده‌های علوم پزشکی کشور، به‌شکل اجرایی درآمد. در این برنامه ضمن استفاده از رویکرد گام‌به‌گام سازمان بهداشت جهانی به مراقبت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر، الزامات و شرایط کشوری نیز لحاظ شد. به این ترتیب، امید است تا با استقرار نهایی این برنامه، اطلاعات مربوط به روند تغییرات عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر در سطح هر استان و کشور مشخص‌شود تا امر سیاستگذاری و برنامه‌ریزی مداخله‌های ادغام‌یافته‌ی اجرایی را برای مسئولان امر در بخش‌های مختلف تسهیل‌کند.

«دکتر محمدمهدی گویا»

رئیس مرکز مدیریت بیماری‌ها